

ISTORIJA
JUGOSLAVIJE

ПЕРСПЕКТИВЕ
PERSPEKTIVE

МЛАДИХ
MLADIH

ИСТРАЖИВАЧА СА
ISTRAŽIVAČA SA

ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКОГ
POSTJUGOSLOVENSКОГ

ПРОСТОРА
PROSTORA

MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
15 – 18. OKTOBAR 2024.

MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP

**„ISTORIJA JUGOSLAVIJE:
PERSPEKTIVE MLADIH ISTRAŽIVAČA SA
POSTJUGOSLOVENSKOG PROSTORA“
BEOGRAD, 15 – 18. OKTOBAR 2024.**

Program naučnog skupa i knjiga apstrakata

**Institut za noviju istoriju Srbije,
Beograd, 2024.**

**MEĐUNARODNI PROGRAMSKI ODBOR MEĐUNARODNOG NAUČNOG SKUPA
„ISTORIJA JUGOSLAVIJE: PERSPEKTIVE MLADIH ISTRAŽIVAČA
SA POSTJUGOSLOVENSKOG PROSTORA“**

Ana Panić, Muzej Jugoslavije, Beograd
prof. dr Biljana Šimunović Bešlin, Filozofski fakultet, Novi Sad
prof. dr Borče Ilievski, Filozofski fakultet, Skoplje
dr Dragan Bakić, Balkanološki institut SANU, Beograd
dr Dragomir Bondžić, Institut za savremenu istoriju, Beograd
prof. dr Igor Duda, Filozofski fakultet, Pula
dr Ivan Laković, Istorijski institut Univerziteta Crne Gore, Podgorica
dr Ivana Dobrivojević Tomić, Institut za savremenu istoriju, Beograd
dr Jure Ramšak, Znanstveno-raziskovalno središte, Kopar
prof. dr Klaus Buhenu, Universität Regensburg, Regensburg
dr Ljiljana Dobrovšak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
prof. dr Ljubica Jančeva, Institut za nacionalna istorija, Skoplje
akademik prof. dr Ljubodrag Dimić, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd
prof. dr Martin Previšić, Filozofski fakultet, Zagreb
dr Milan Terzić, direktor Arhiva Jugoslavije, Beograd
dr Nemanja Radonjić, Filozofski fakultet, Beograd
dr Sanja Petrović Todosijević, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Sonja Dujmović, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
dr Srđan Mičić, Filozofski fakultet, Beograd
dr Stipica Grgić, Hrvatski institut za povjest, Zagreb
prof. dr Tanja Petrović, Institut za kulturne in spominske študije ZRC SAZU, Ljubljana
dr Vesna Aleksić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Vladan Jovanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd

**ORGANIZACIONI ODBOR MEĐUNARODNOG NAUČNOG SKUPA
„ISTORIJA JUGOSLAVIJE: PERSPEKTIVE MLADIH ISTRAŽIVAČA
SA POSTJUGOSLOVENSKOG PROSTORA“**

dr Aleksandar Stojanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Davor Stipičić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Natalija Dimić Lompar, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
MA Nikola Koneski, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd (sekretar skupa)
dr Ognjen Tomić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd (sekretar skupa)
dr Vesna Aleksić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Vesna Đikanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd

PROGRAM NAUČNOG SKUPA

I DAN SKUPA (15. oktobar 2024)

Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagića 33, Beograd

13.00–13.15 | Registracija učesnika

13.15–13.30 | Svečano otvaranje skupa

dr Mile Bjelajac, direktor Instituta za noviju istoriju Srbije

dr Milan Terzić, direktor Arhiva Jugoslavije

dr Vesna Aleksić, predstavnica Organizacionog odbora skupa

13.30–15.00 | I PANEL (moderator: **dr Dragan Bakić**, **Balkanološki institut SANU, Beograd**)

Vukašin Marić, Eksperti *Inquiryja* i jugoslovensko pitanje

Amer Maslo, Reakcije na slom Osmanskog Carstva i proglašenje Republike Turske među bosanskohercegovačkim muslimanima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca

Tamara Kosijer, Zaštita dece u Kraljevini Jugoslaviji 1918–1941.

Nikola Koneski, Balkanska linija – parobrodska pruga od Jadranskog do Crnog mora 1938–1940. „Čedo“ Balkanskog sporazuma ili jugoslovenske vlade?

15.00–15.15 | Pauza za kafu

15.15–16.30 | II PANEL (moderator: **dr Zoran Janjetović**, **Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd**)

Oliver Pejić, Dometi i ograničenja (ne)pripadnosti državnom narodu u međuratnoj Jugoslaviji: iskustva iz bivših austrougarskih krajeva

Daniel Šiter, Subverzivnost Kulturbunda i njegovih članova u Jugoslaviji s naglaskom na slovenačkom prostoru u godinama 1922–1941.

Vukašin Zorić, U potrazi za jugoslovenskim herojima: Konstrukcija zajedničkih heroja u jugoslovenskoj međuratnoj historiografiji

16.30–17.15 | Pauza za ručak

17.15–18.30 | III PANEL (moderatorka: **dr Ljubinka Škodrić**, **Institut za savremenu istoriju, Beograd**)

Nikola Zečević, Ratni zločini odreda Krsta Z. Popovića u Drugom svjetskom ratu i docniji istorijski revizionizam u Crnoj Gori

Ajdin Muhedinović, Izbjegličko pitanje na sarajevskom području u periodu Drugog svjetskog rata s fokusom na osnivanje i rad kampa u Alipašinom Mostu

Tamara Stojanović, Rad zemaljskih i Pokrajinske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u procesu istraživanja ratnih zločina počinjenih na teritoriji Jugoslavije tokom Drugog svjetskog rata

II DAN SKUPA (16. oktobar 2024)

Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagića 33, Beograd

10.00–11.15 | IV PANEL (moderatorka: dr Sanja Petrović Todosijević, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Ratko Minić, Sekularizacija u Deževskom, Sjeničkom i Štavičkom srezu (1944–1955)

Marino Badurina, Nacionalizam i socijalizam u Jugoslaviji 1960-ih: Dinamika odnosa između Partije i intelektualaca

Aleksandar Andonov, Jugoslavija i UNESCO (1960–1974)

11.15–11.30 | Pauza za kafu

11.30–12.45 | V PANEL (moderatorka: dr Vesna Đikanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Neja Blaj Hribar, Doseljenici iz Kraljevine SHS/Jugoslavije (izvan Dravske banovine) u Ljubljani

Milan Mrđenović, Panславizam među američkim Slovencima i njihov odnos prema Jugoslaviji u periodu između 1938. i 1945. godine

Sava Đurđević, Između migracije i povratka: Iseljavanje u Tursku iz Novog Pazara i okoline tokom šezdesetih godina dvadesetog veka

12.45–13.30 | Pauza za ručak

13.30–15.00 | VI PANEL (moderatorka: dr Jelena Rafailović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Bruno Raguz, Izvori i metode za proučavanje povijesti okoliša u periodu od 1945. do 1990. godine na području SR Hrvatske

Ivan Smoljan, *Istraplastika* – prilog poznavanju gospodarske povijesti središnje Istre od kraja 1950-ih do 1980. godine

Ilija Kukobat, Odnosi među jugoslovenskim aviokompanijama: saradnja, konkurencija, neuspela integracija (1947–1991)

15.00–15.15 | Pauza za kafu

15.15–15.45 | Obilazak Arhiva Jugoslavije

19.00–21.00 | Pab kviz | Klub studenata Filozofskog fakulteta, Beograd

III DAN SKUPA (17. oktobar 2024) **Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagića 33, Beograd**

10.00–11.15 | VII PANEL (moderator: dr Nemanja Radonjić, Filozofski fakultet, Beograd)

Luka Savčić, „Borba protiv imperijalizma, kolonijalizma i neokolonijalizma“: tumačenje proleterskog internacionalizma u socijalističkoj Jugoslaviji

Dora Tot, Mit o „jugoslavenskoj izuzetnosti“ ili stvarna prednost Jugoslavije u nastupu u „Trećem svijetu“?

Ren Canying, Početna faza druge normalizacije jugoslovensko-kineskih odnosa 1968–1971.

11.15–11.30 | Pauza za kafu

11.30–12.45 | VIII PANEL (moderorka: dr Natalija Dimić Lompar, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Ivan Bubalo, Traženje vlastitog puta: Jugoslavija, Čile i Socijalistička partija Čilea tijekom Hladnog rata

Luka Filipović, Od partije koja postavlja obrasce demokratsko-socijalističkih reformi do „partije Istočnog bloka izvan gvozdene zaveze“ – Uticaj razvoja jugoslovenskog socijalističkog modela na odnose Saveza komunista Jugoslavije i evrokomunističkih partija 1964–1984

Dimitrije Matić, Jugoslavija, Španija i Madridski sastanak Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (1980–1983)

12.45–13.30 | Pauza za ručak

13.30–14.45 | IX PANEL (moderatorica: dr Vesna Aleksić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Miloš Čorbić, „Posao Triglav“: proboj jugoslovenske tekstilne industrije na tržište jugoistočne Azije početkom 60-ih godina

Momir Ninković, Izložba jugoslovenske robe široke potrošnje u Kijevu (15. jul – 4. avgust 1963)

Ognjen Tomić, Liberalizacija jugoslovenske spoljne trgovine nakon reformi privrede 1961. i 1965. godine

14.45–15.00 | Pauza za kafu

15.00–16.15 | X PANEL (moderator: dr Slobodan Selinić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Đorđe Lalić, Nestašica kafe u Jugoslaviji u vreme ekonomske krize: društvene i ekonomske posledice

Kaja Mujdrica, »Jugoslavija ni pozabljena«: obisk francoskega premierja Michela Rocarda v Beogradu 6. in 7. decembra 1989

Janez Osojnik, Slovenski plebiscit 1990: možnosti historične obravnave iz različnih zornih kotov

16.15–16.45 | Zaključna razmatranja

20.00 | Svečana večera – zatvaranje skupa

IV DAN SKUPA (18. oktobar 2024)

10.00–11.00 | Okupljanje učesnika skupa u Institutu za noviju istoriju Srbije, Trg Nikole Pašića 11/IV, Svečana sala, Beograd

11.00–13.00 | Stručno vođenje „Beograd – glavni grad Jugoslavije”

13.00–14.30 | Obilazak Muzeja Jugoslavije, Mihaila Mike Jankovića 6, Beograd

APSTRAKTI IZLAGANJA I BIOGRAFIJE UČESNIKA

VUKAŠIN MARIĆ

Eksperti *Inquiryja* i jugoslovensko pitanje

Ubrzo nakon ulaska u Prvi svetski rat Vlada Sjedinjenih Američkih Država počela se pripremati za predstojeću konferenciju mira i poratnu obnovu sveta. Po instrukcijama predsednika Vudroa Vilsona u jesen 1917. osnovana je organizacija pod imenom *Inquiry*. Svrha ove grupe bila je da na naučnim osnovama analizira ključne političke i ekonomske probleme u svetu, koji je trebalo da budu predmet budućih mirovnih pregovora. Preko stotinu naučnika, među kojima su se našli geografi, politikolozi, pravnici i istoričari, posvetilo se ovom poslu, ispitujući pritom istorijske, ekonomske, etnološke i geografske pretpostavke u pokušaju da razreše brojne nedoumice zaraćenog sveta. Rezultat njihovog rada čini skoro dve hiljade specijalnih izveštaja i studija, koji su tematski obuhvatali gotovo čitavu planetu. Za američku administraciju i eksperte *Inquiryja* jugoslovensko pitanje je iz dva razloga imalo posebnu važnost: prvo, oni su smatrali da su varnice sa Balkana započele Veliki rat, te da je problemima ovog područja trebalo posvetiti posebnu pažnju, drugo, ovo podneblje nije bilo predmet intenzivnijih istraživanja američkih naučnika u predratnom periodu, stoga je trebalo dopuniti velike praznine koje su postojale u znanju. Shodno administrativnoj podeli organizacije, ovom temom pretežno su se bavili članovi dveju sekcija *Inquiryja*: jedne zadužene za Austrougarsku i druge zadužene za Balkan. U radu se ispituje sadržaj izveštaja *Inquiryja* koji su se ticali jugoslovenskog pitanja, kompetencije eksperata, te karakter njihovih analiza i predloga, u svetlu promene odnosa američke administracije prema pitanju jugoslovenskog ujedinjenja tokom poslednje ratne godine.

Vukašin Marić je rođen u Novom Sadu 1998. godine. Osnovne i master akademske studije istorije završio na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, gde trenutno radi na doktoratu. Od 2023. godine je zaposlen kao asistent na odseku za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Angažovan je na predmetima iz opšte istorije XIX i XX veka. Naučna inte-

resovanju su mu usmerena na istoriju dvadesetog veka, istoriju Sjedinjenih Američkih Država, međunarodnu istoriju i istoriju historiografije. Član je Omladinskog odbora Matice srpske.

AMER MASLO

Reakcije na slom Osmanskog Carstva i proglašenje Republike Turske među bosanskohercegovačkim muslimanima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca

Nakon završetka Prvog svjetskog rata pozicija Osmanskog Carstva se dodatno zakomplicirala, te je ubrzo opozicija sultana preuzela potpunu kontrolu nad državom. Krajem 1922. godine ukinut je sultanat, da bi godinu dana kasnije Turska bila proglašena Republikom na čijem čelu se nalazio Mustafa Kemal Atatürk. U ovom radu fokus će biti na analizi reakcija na slom Osmanskog Carstva, proglašenje Republike Turske i ukidanje halifata među bosanskohercegovačkim muslimanima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Vremenski okvir koji obuhvaća ovaj rad započinje 1918. godinom, kada se završava Prvi svjetski rat s bitnim posljedicama na Osmansko Carstvo i kada je proglašeno Kraljevstvo SHS, a završava 1924. godinom, kao godinom u kojoj je ukinut halifat, što je imalo snažnog odjeka među muslimanskim stanovništvom. S tim u vezi, pozornost će biti usmjerena na reakcije i rasprave koje su se javile među muslimanima u Bosni i Hercegovini.

Amer Maslo rođen je 6. jula 1994. godine u Hadžićima. Diplomirao je i magistrirao na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Za uspjeh tokom studiranja nagrađen je univerzitetskim priznanjem *Srebrena značka*. Trenutno je doktorand na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, a uposlen je na Orijentalnom institutu Univerziteta u Sarajevu. U fokusu njegovog istraživanja je kasnoosmanska historija, te historija historiografije. Autor je više samostalnih i koautor-skih naučnih radova objavljenih u Bosni i Hercegovini i inozemstvu.

TAMARA KOSIJER

Zaštita dece u Kraljevini Jugoslaviji 1918–1941.

Predmet ovog naučnog rada je jedan značajan segment društvene istorije i socijalne politike Kraljevine Jugoslavije u međuratnom periodu – zaštita dece. Reč je o pitanju od velike važnosti koje je po svom značaju prevazilazilo okvire privatnih udruženja, organizacija i društava, a bilo osuđeno da se kontinuirano, u velikoj meri oslanja na ove humanitarne strukture i njihove dobrotvore, jer međuratna Jugoslavija nikada nije na pravi način pristupila njegovom rešavanju. Postojanje izvršnih faktora zaštite dece u vidu Ministarstva socijalne politike, Odeljenja za zaštitu dece i mladeži, kao i njegovih odbora zaštite dece bio je značajan korak za državu u kojoj ranije takve institucije nisu postojale. Međutim, ove organizacije su birokratizovane i gašene vremenom bez naznaka da će se bilo šta promeniti do početka još jednog svetskog sukoba. Institucionalizacijom pomoći trebalo je da jugoslovenska deca dobiju adekvatnu potporu primenom Zakona o zaštiti dece i omladine. Međutim, rad i efikasnost delovanja često je podrivala partijska politika. Neretko se sve svodilo na sredstvo demagogije i ostajalo samo trag na hartiji bez realnog sprovođenja u stvarnosti. Rad će posebnu pažnju posvetiti analizi uvida u kolikoj meri je zaštita dece bila stvar državnog, a koliko privatnog staranja i na koji način se svaka od strana angažovala u ovom značajnom socijalnom pitanju, kao i dolaženju do novih saznanja koja su neophodna za razumevanje dečije problematike. Proučavanje ove teme nije u dovoljnoj meri zastupljeno u historiografiji. Određeni radovi donose pojedine segmente, ali ne pružaju sveobuhvatnu sliku. Namera nam je da ispratimo kako je pitanje zaštite dece sazrevalo tokom vremena i koji su faktori bili najzaslužniji za njegov razvoj. Rad se temelji na pohranjenoj arhivskoj građi, odgovarajućoj relevantnoj literaturi koja se čuva u bibliotekama, kao i korišćenju digitalizovane građe i štampe.

Tamara Kosijer je rođena 1996. godine u Beogradu. Osnovne i master studije istorije završila je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Trenutno je doktorantkinja na istom fakultetu. Pod mentorstvom prof. dr

Aleksandra Životića radi doktorsku disertaciju *Socijalna politika jugoslovenske kraljevine (1918–1929), proklamovano i stvarno*. Zaposlena je u Zavodu za zaštitu spomenika kulture u Pančevu i stipendistkinja Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

NIKOLA KONESKI

Balkanska linija – parobrodsko pruga od Jadranskog do Crnog mora 1938–1940. „Čedo“ Balkanskog sporazuma ili jugoslovenske vlade?

Ideja balkanskog jedinstva rezultirala je tokom 1930-ih godina različitim oblicima saradnje balkanskih država u oblasti saobraćaja. Već na balkanskim konferencijama (1930–1933) istaknuta je potreba povezivanja balkanskih zemalja jednom parobrodskom linijom. Inicijativu za pokretanje linije koja bi povezala članice Balkanskog sporazuma (Jugoslavija, Rumunija, Turska, Grčka), što je bilo u skladu sa parolom „Balkan balkanskim narodima“ i težnjom Balkanskog sporazuma za emancipacijom od velikih sila, pre svega Italije, pokrenula je Jugoslavija (1934). Ona je imala dodatne motive za potenciranje ovog projekta. U nedostatku „jadranskih“ železnica, pomorska pruga od Jadranskog mora do ušća Dunava i važnih crnomorskih luka nudila joj je mogućnost prevazilaženja problema nedovoljne povezanosti njenih primorskih i podunavskih krajeva. Jugoslovenski državni vrh je otvaranje ove linije ponudio „Zetskoj plovidbi“, „pretežno srpskom društvu“ iz Cetinja koje je održavalo uglavnom nerentabilne linije na južnom Jadranu i kome je bio neophodan izlaz na „debelo i darežljivije more“. Nakon više godina pripremanja i pregovaranja, „Zetska plovidba“ je 1938. godine pokrenula „Balkansku liniju“ – mesečnu putničko-teretnu parobrodsku liniju od Sušaka do Konstance. Međutim, priznanje njenog „balkanskog“ karaktera u Balkanskom sporazumu kočila je rumunska mornarica, želeći da i sama pokrene sličnu liniju, a potom i četiri velika jugoslovenska preduzeća, smatrajući ovu liniju nepotrebnom, ali i nezadovoljna što ona nije njima ponuđena. Stalni pomorski komitet i Privredni savet Balkanskog sporazuma priznali su ipak ovoj liniji „balkanski“ karakter, ali je ona održavana isključivo sredstvima iz jugoslovenskog budžeta. Linija je produžena do Odese nakon sklapanja Ugovora o trgovini i plovidbi između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza (maj 1940), ali je, usled ratnih operacija u istočnom Sredozemlju, ubrzo bila obustavljena. Proučavajući proces uspostavljanja „Balkanske linije“, kao i proces njenog priznanja u Balkanskom sporazumu, u ovom radu ćemo

pokušati dati odgovore na više važnih pitanja jugoslovenske spoljne i unutrašnje politike.

Nikola Koneski je rođen 1996. godine u Pančevu. Osnovne i master studije istorije završio je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Na istom fakultetu, pod mentorstvom prof. dr Ljubodraga Dimića, radi doktorsku disertaciju pod naslovom *Saobraćajna politika vlade Milana Stojadinovića (1935–1939). Planovi i realizacija*. Zaposlen je u Institutu za noviju istoriju Srbije. Rukovodilac je Grupe za istoriju Regionalnog centra za talente „Mihajlo Pupin“, Pančevo. Moderator je serije predavanja *Istorija Jugoslavije. Delovi slagalice*.

OLIVER PEJIĆ

Dometi i ograničenja (ne)pripadnosti državnom narodu u međuratnoj Jugoslaviji: iskustva iz bivših austrougarskih krajeva

Međuratna jugoslovenska država je u svojim granicama obuhvatala stanovništvo koje u dvostrukom smislu može da se definiše kao strano. S jedne strane, brojni njeni stanovnici smatrani su inorodnima i, prema tome, isključenima iz zamišljene zajednice troplemenog državnog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca. S druge strane, zahvaljujući dugotrajnim i zamršenim procesima državne konsolidacije, mnogi pojedinci dugo nisu uspjeli da regulišu svoj status državljanstva, te su u Jugoslaviji živeli kao strani podanici. Uzimajući u obzir činjenicu da je međuratna Jugoslavija bila bezuslovno zamišljena kao nacionalna država, nameće se pitanje u kojoj meri je (ne)pripadnost državnom narodu mogla da utiče na svakodnevni život njenih stanovnika? Predstojeći rad nastoji da pruži uvid u ovu problematiku koristeći se studijama slučaja iz Štajerske i Bačke za prvih deset godina jugoslovenske uprave. Kao pokrajine sa brojnim manjinskim stanovništvom i snažnim austrijskim odnosno ugarskim pravno-administrativnim i kulturnim nasleđem, obe oblasti bile su podvrgnute jakom kursu „nacionalizacije“ nakon ulaska u jugoslovensku državu. Analizirajući interakcije između stanovništva i novih političkih vlasti, rad pokušava da osvetli kakvu ulogu je deklarirana ili pripisana nacionalna pripadnost mogla da igra u različitim sferama svakodnevnog života, uključujući sređivanje državljanstva, zapošljavanje u javnim službama i pokretanje preduzeća. Podrška pripadnicima državnog naroda u obliku pozitivne diskriminacije redovno se javlja kao deklarativno načelo u iskazima vlasti, a podobnu nacionalnu pripadnost često ističu i sami stanovnici radi povoljnijih ishoda svojih molbi. U isto vreme, provođenje dalekosežnije nacionalne politike bitno su ograničavali zakonski, logistički, a i dnevopolitički faktori. Dok je odgovarajuća nacionalna pripadnost mogla da posluži kao neformalna prednost pri ophođenju sa vlastima, ipak nije mogla presudno uticati na uspeh pojedinčeve molbe ukoliko ona nije zadovoljavala objektivne zakonske uslove.

Oliver Pejić (1993) historičar je iz Slovenije i trenutno završava doktorske studije na Odseku za istoriju na Evropskom univerzitetskom institutu u Firenci. U istraživačkom radu bavi se kulturnom, društvenom i političkom istorijom Srednje, Istočne i Jugoistočne Evrope u dugom 19. stoleću i periodu između dva svetska rata. Njegova dosadašnja istraživanja najčešće su se doticala problematike razvoja kolektivnih identiteta te nacionalne mobilizacije širih narodnih masa u pomenu-
tom razdoblju.

DANIEL SITER

Subverzivnost Kulturbunda i njegovih članova u Jugoslaviji s naglaskom na slovenačkom prostoru u godinama 1922–1941.

Autor će u referatu, na osnovu temeljne naučne literature i primarnih istorijskih izvora (posebno arhivske građe prikupljene tokom višegodišnjeg autorovog istraživačkog rada u domaćim i stranim arhivima i snimljenih memorijalnih svedočenja), analizirati subverzivnost Švapsko-nemačkog kulturnog saveza (skraćeno Kulturbund) u Kraljevini SHS (kasnije Kraljevini Jugoslaviji) s naglaskom na slovenačkom prostoru, tj. Dravskoj banovini. Centralu kulturbundovske matice osnovali su vođovodanski Nemci u junu 1920. godine u Novom Sadu, gde je bilo snažno koncentraciono jezgro nemačke nacionalne manjine. Kulturbund je primarno osnovan kao svenemačka krovna kulturna i socijalna organizacija nemačkih manjinskih zajednica u Jugoslaviji. Njegov razvoj i delovanje su zato neraskidivo povezani sa delatnošću nemačke manjine u novoosnovanoj jugoslovenskoj državi. Kulturbund u Sloveniji bio je u konkretnoj uzročno-posledičnoj povezanosti sa nemačkom manjinom u slovenačkom delu Jugoslavije. Posebno sa usponom Hitlera i dolaskom nacizma na vlast, uz prateće spoljnopoličke i vojne događaje, organizacija se nakon unutrašnjeg raskola između mlađe i starije generacije Nemaca snažno nacifikovala i radikalizovala, te postala jedna od ključnih petokolonaških formacija u Jugoslaviji, gde je sprovela subverzivne protivjugoslovenske i protivslovenačke aktivnosti i svesno radila u korist nacističke ideologije, države i njenih ciljeva. Kulturbundovci su u Sloveniji već nekoliko godina pre početka Drugog svetskog rata širili nacističku propagandu i demagogiju, lepili nacističke simbole i zastave, te prikupljali tajne i osetljive podatke o državi i protivnemački orijentisanim osobama. Tako su već između dva svetska rata pripremali liste navodno sumnjivih i opasnih ljudi predviđenih za hapšenje i iseljavanje, prema kojima se okupator rukovodio prilikom uspostavljanja civilne okupacione uprave. To svedoči o tome da su mnoge tragične sudbine jugoslovenskih (najviše slovenačkih) porodica bile zapečaćene još pre aprila 1941. godine (nemačke invazije na Jugo-

slaviju) u Gracu i drugim obaveštajnim centrima. Tokom invazije, kulturbundovci su postali vodiči, instruktori i prevodioci nemačke vojske, a kasnije su kao nagradu i nadoknadu za dobro obavljen posao preuzeli važne funkcije u okupacionom vlastodržavnom aparatu: u nacističkim društvima, organizacijama, savezima, uredima te paravojsnim snagama i čak jedinicama SS.

Daniel Siter (1992) slovenački je istoričar, asistent i istraživač na Univerzitetu Alma Mater Europaea. Takođe je i vođa istraživanja u Međunarodnom istraživačkom centru za Drugi svetski rat u Mariboru. Stručnjak je za život Adolfa Hitlera, istoriju nacizma, zarobljeničkih logora, Kulturbunda, okupacione granice i nemačku okupacionu politiku u Sloveniji. Autor je pionirskog dela Rogaška Slatina pod svastikom (priznanje i zasluge za to delo mu je odao predsednik Republike Slovenije Borut Pahor), dobitnik priznanja i autor originalnih članaka i zapaženih izložbi – poslednja u Moskvi na poseban poziv Muzeja pobede.

VUKAŠIN ZORIĆ

U potrazi za jugoslovenskim herojima: Konstrukcija zajedničkih heroja u jugoslovenskoj međuratnoj istoriografiji

Stvaranje zajedničke jugoslovenske države nakon Prvog svet-skog rata odrazilo se i na istoriografiju. Malobrojne profesionalne istoričare, okupljene oko Univerziteta u Beogradu, Univerziteta u Zagrebu i novoosnovanog Univerziteta u Ljubljani, novonastala politička situacija usmerila je ka reinterpretaciji dotadašnjih, najčešće partikularnih, nacionalnih istorijskih narativa. Predmet istraživanja u ovom radu biće radovi jugoslovenskih međuratnih istoričara koji su, analizirajući prošlost „jugoslovenskih plemena“/„jugoslovenskog naroda“, u njoj pronalazili zajedničke heroje koji su predstavljali preteče konačnog jugoslovenskog ujedinjenja 1918. godine. Analizirajući reprezentaciju zajedničkih heroja u istoriografskim delima, između ostalih, Stanoja Stanojevića, Vladimira Ćorovića, Viktora Novaka, Ferda Šišića, Milka Kosa, posvetićemo se zajedničkim karakteristikama i razlikama u narativnim strategijama u tri najvažnija centra jugoslovenske istoriografske produkcije. Odgovorićemo na osnovna pitanja: Ko su bili zajednički srpsko-hrvatsko-slovenački (jugoslovenski) heroji? Čime su oni zaslužili značajno mesto u nastajućem jugoslovenskom istorijskom narativu? Da li se ti heroji, u odnosu na predratnu istoriografiju, reinterpretiraju, u celosti nasleđuju ili prvi put pronalaze? Po čemu se razlikuju srednjovekovni i novovekovni heroji? Odgovore na ova pitanja proučaćemo osvrtom na odnos istoriografske produkcije sa državnom politikom istorije i radom na izgradnji nacije i kulturom sećanja.

Vukašin Zorić rođen je u Novom Sadu 1996. godine. Studije istorije upisao je 2015. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde je diplomirao kao student generacije 2019. godine, a master studije završio 2020 (tema: „Slika Evrope i međuratnog sveta u delima Dimitrija Ljotića“). Tema njegove doktorske disertacije je „Predstave o srednjem veku u istoriografijama Bugarske i Jugoslavije (1918–

1941)”. Na beogradskom Filozofskom fakultetu radi kao asistent. Pored toga, rukovodilac je Seminara istorije u IS Petnica.

NIKOLA ZEČEVIĆ

Ratni zločini odreda Krsta Z. Popovića u Drugom svjetskom ratu i docniji istorijski revizionizam u Crnoj Gori

Ovaj rad (pre)ispituje kontroverznu ulogu Krsta Z. Popovića i njegovih odreda tokom Drugog svjetskog rata, ističući višestruke aspekte istorijskog revizionizma u Crnoj Gori. Popovićeve uloga je analizirana u kontekstu njegove saradnje sa italijanskim, a kasnije i njemačkim okupacionim snagama, te njegovim otvorenim djelovanjem protiv Narodnooslobodilačkog (partizanskog) pokreta. Rad se bavi različitim primjerima istorijskog revizionizma koji pokušava reinterpretirati ili negirati eksplicitne dokaze kolaboracije i ratnih zločina povezanih sa Popovićem i njegovim sljedbenicima. Rad nadalje analizira kako su, uprkos spomenutim činjenicama, određeni kulturni, vjerski i politički subjekti u Crnoj Gori promovisali rehabilitovanu sliku Popovića. Ovaj narativ često naglašava njegove vojničke zasluge iz predjugoslovenskog razdoblja, istovremeno umanjujući ili izostavljajući kolaborantsku dimenziju njegove ličnosti. Kroz ovu analizu rad istražuje šire implikacije takvog istorijskog revizionizma, propitujući njegov uticaj na kolektivno pamćenje i nacionalni identitet u savremenom crnogorskom društvu. Ovo istraživanje naglašava potrebu za kritičkom ocjenom savremenih istorijskih narativa i zalaže se za nijansirano razumijevanje koje se opire pretjeranom pojednostavljivanju i ideološkoj manipulaciji.

Nikola Zečević (1986) je viši istraživač u Institutu za napredne studije Univerziteta Crne Gore. Diplomirao je političke nauke na Univerzitetu Crne Gore. Kao stipendista Vlade Ujedinjenog Kraljevstva (Chevening Scholarship) magistrirao je modernu istoriju na Univerzitetu u Kentu u Kenterberiju (Engleska). Doktorand je iz oblasti istorijskih nauka na Univerzitetu Ludvig Maksimilijan u Minhenu.

AJDIN MUHEDINOVIĆ

Izbjegličko pitanje na sarajevskom području u periodu Drugog svjetskog rata s fokusom na osnivanje i rad kampa u Alipašinom Mostu

Izbjegličko pitanje na prostoru današnje Bosne i Hercegovine je u periodu Drugog svjetskog rata postalo jedan od glavnih socijalnih, a u određenim trenucima, i političkih problema s kojim su se organi vlasti morali suočavati. Od proljeća 1941. godine, najprije kao posljedica ratnih dešavanja, a zatim kao posljedica ustanka sa prostora istočne Bosne i Hercegovine, u veće urbane centre, a naročito u Sarajevo, dolazi do priliva značajnog broja izbjeglica. Stanje je u Sarajevu postalo dramatično početkom 1942. zbog priliva velikog broja izbjeglica, oskudice u smještaju i hrani, te iznimno hladne zime. Cjelokupna situacija dovela je, u konačnici, do toga da lokalni organi vlasti Nezavisne Države Hrvatske (NDH) nisu uspjeli organizirati adekvatan prijem i brigu o izbjeglicama od samog početka rata. Vremenom su izbjeglice postale još jedan od faktora koji su narušavali ustaljeno odvijanje svakodnevnog života u Sarajevu, kako za civilno stanovništvo, tako i za vojne strukture okupatora i ustaškog režima. Jedna od ideja koja se pojavila kao privremeno rješenje jeste osnivanje izbjegličkog kampa u naselju Alipašin Most, u neposrednoj blizini Sarajeva. U ovom radu cilj će biti predstaviti glavne tokove izbjegličkog pitanja u Sarajevu, te osnivanje, djelatnost i značaj koji je imao navedeni izbjeglički kamp u kontekstu rješavanja izbjegličke krize.

Ajdin Muhedinović je rođen 18. 11. 1994. godine u Baden-Badenu (Savezna Republika Njemačka). Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Ključu, a nakon toga se upisuje na Filozofski fakultet u Sarajevu – Odsjek za historiju. Prvi ciklus studija okončao je 2016. godine, a drugi ciklus 2018. godine obranivši završni diplomski rad na temu *Uloga SUBNOR-a u obilježavanju Narodnooslobodilačkog rata tokom 1970-ih godina*. Trenutno je student doktorskog studija na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. U fokusu njegova istraživanja je historija Bosne i Hercegovine u 19. i 20. stoljeću.

TAMARA STOJANOVIĆ

Rad zemaljskih i Pokrajinske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u procesu istraživanja ratnih zločina počinjenih na teritoriji Jugoslavije tokom Drugog svetskog rata

Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (DK) osnovana je u novembru 1943. godine. Njen zadatak bio je da utvrdi odgovornost, pronađe i privede pravdi lica odgovorna za zločine koje su u toku rata u Jugoslaviji počinili okupatori i njihovi pomagači. Usledilo je obrazovanje šest zemaljskih komisija (Hrvatska, Srbija, Slovenija, Crna Gora, BiH i Makedonija), jedna pokrajinska (Vojvodina) i dve oblasne komisije (Kosovo i Metohija i Istra), kao i 65 okružnih, 292 sreske i 1210 opštinskih mesnih komisija. Svaka od njih je imala zadatak da saslušava svedoke i istražuje zločine počinjene na svojoj teritoriji. Prikupljene informacije su obrađivane, razvrstavane u adekvatne grupe i kartoteke, a zatim prosleđivane komisiji višeg ranga, a konačno i DK u Beogradu. Na osnovu dobijenog materijala DK je izrađivala odluke o utvrđivanju zločina i prosleđivala ih javnim tužiocima, koji su zločince izvodili pred građanske i vojne sudove. Takođe su vođeni i ekstradicioni postupci za okrivljene koji su se nalazili u inostranstvu. Iako se radilo na tome da se aktivnosti i službe zemaljskih komisija u što većoj meri ujednače, posebni uslovi u pojedinim narodnim republikama uticali su na izvesnu nejednakost organizacione strukture. Ovaj referat, baziran pretežno na neobjavljenoj arhivskoj građi iz Srbije i Hrvatske, bavi se specifičnostima i izazovima sa kojima su se sve pomenute komisije susretale i sadrži komparativnu analizu rezultata njihovog rada. Takva analiza navodi na zaključak o velikom uticaju međunarodnih odnosa i dnevno-političke instrumentalizacije na rad komisija. Ovaj referat ima za cilj da popuni određene „istoriografske beline“ vezane za prve posleratne godine, kao i da ukaže na složen odnos koji su posleratne vlasti imale prema pitanju ratnih zločina počinjenih 1941–1944. godine i odgovornosti za njih.

Tamara Stojanović (Kragujevac, 1991) završila je osnovnu školu i Informatičku gimnaziju u Vrnjačkoj Banji, osnovne i master studije istorije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Tokom studiranja redovno se usavršavala, kroz prakse organizovane na fakultetu, kao i volontiranjem u brojnim muzejskim, arhivskim i drugim ustanovama kulture. Doktorske studije istorije pod mentorstvom prof. dr Mire Radojević upisala je 2019. godine. Učestvovala je na tematskim studentskim praksama vezanim za istraživanje arhitekture grada Beograda i stručnim seminarima vezanim za istraživanje Holokausta i masovnih zločina na Balkanu tokom Drugog svetskog rata. Učestvovala je na više međunarodnih i nacionalnih naučnih skupova. Od 2017. godine zaposlena je kao arhivista u Arhivu Jugoslavije u Beogradu.

RATKO MINIĆ

Sekularizacija u Deževskom, Sjeničkom i Štavičkom srezu (1944–1955)

U radu se, na osnovu relevantnih izvora i literature, analizira i prikazuje proces sekularizacije na području Deževskog, Sjeničkog i Štavičkog sreza u prvoj deceniji nakon uspostave vlasti Komunističke partije Jugoslavije na ovim prostorima. Sekularizacija je bila jedan od prioriteta ciljeva novouspostavljene vlasti. To je bio izuzetno složen i težak proces zbog velike ekonomske i kulturno-prosvetne zaostalosti, snažnih verskih predrasuda i antagonizama i posledica međusobnih ratnih sukoba između pravoslavnog i muslimanskog življa i njihovog stradanja. U radu se detaljnije razmatraju strategija, metode, organizacija, slabosti, poteškoće i rezultati koje su komunističke vlasti tokom prve decenije vladavine postigle na planu sekularizacije u ovom delu Srbije.

Ratko Minić je rođen 29. januara 1996. godine u Novom Pazaru. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu. Nakon završene srednje škole upisuje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, smer međunarodni odnosi. Diplomirao je 2019. godine. Master akademske studije istorije završava na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, gde je trenutno i student doktorskih akademskih studija istorije. Glavni fokus njegovog istraživanja predstavlja istorija Novog Pazara i okoline tokom socijalističkog perioda.

MARINO BADURINA

Nacionalizam i socijalizam u Jugoslaviji 1960-ih: Dinamika odnosa između Partije i intelektualaca

U 1960-ima Jugoslavija je bila poprište kompleksnih interakcija između nacionalizma i socijalizma, što je rezultiralo promjenama u odnosima između vladajuće partije (Saveza komunista) i dijela intelektualaca. Nacionalizam kolektivističkog tipa stajao je u ambivalentnom odnosu spram socijalističkih promjena. S jedne strane igrao je važnu ulogu u održavanju bratstva i jedinstva unutar zemlje, ali i vodio u konflikte sa svojim vlastitim ograncima i rukavcima. U isto vrijeme, jugoslavenski socijalizam, pod vodstvom Josipa Broza Tita, pokušavao je pomiriti socijalističke ideale s nacionalnim aspiracijama, podržavajući nacionalne kulture i identitete unutar federacije. Intelektualci su se istaknuli kao ključni akteri u promicanju socijalističkih vrijednosti i (više)nacionalnog jedinstva, pridonoseći stabilnosti zemlje. Međutim, dinamika odnosa između Partije i intelektualaca doživjela je izmjene, pri čemu su intelektualci počeli sve više otvoreno kritizirati partijski establišment zbog nedostatka političkih sloboda i demokratskih reformi. Nacionalizam sintetiziran kao socijalizam je bio sredstvo odupiranja vanjskim prijetnjama, ali je, također, poticao unutarnje konflikte, posebno s opozicijskim nacionalističkim snagama unutar Jugoslavije. Analiza jugoslavenskog komunizma u 1960-ima naglašava potrebu za dodatnim osvješćivanjem povijesnih geneza nacionalizma i socijalizma (respektive geneze socijalizma u nacionalizmu), razumijevanjem njihove interakcije, te uloge i dosega intelektualaca u oblikovanju političkih alternativa i povijesnog razvoja regije.

Marino Badurina je doktorand na poslijediplomskom studiju Moderne i suvremene povijesti u europskom i svjetskom kontekstu na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Njegovi interesi posebno su usmjereni prema historiji intelektualaca, intelektualnoj historiji i historiji ideja. Tema doktorske teze na kojoj radi je *Intelektualci i hrvatsko nacionalno pitanje u političkim, društvenim i kulturnim previranjima u*

Hrvatskoj (1967. – 1974.) Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu surađivao je na projektima: *Prevladavanje nacionalne paradigme u historiografiji: teorijski izazovi i metodološke alternative* (2021.), *Mimo metodološkog nacionalizma: historiografija i transnacionalni pristupi* (2022.), i *Difuzija nacionalizma: historiografija, nastava povijesti, književnost* (2023.)

ALEKSANDAR ANDONOV

Jugoslavija i UNESCO (1960–1974)

Rad predstavlja pokušaj da se na osnovu jugoslovenske arhivske građe, relevantne literature i dokumenata UN i UNESCO-a sublimira – izuzetno plodna – saradnja između Jugoslavije i UNESCO-a, koja je obuhvatala veliki broj raznovrsnih delatnosti. Razorena jugoslovenska privredna i kulturna infrastruktura nakon Drugog svetskog rata zahtevala je od Jugoslavije da iznađe partnere koji bi pomogli obnovu države. Pronalaženje pomoći bio je proces direktno vezan za međunarodne odnose, a usled promenljive jugoslovenske spoljne politike, ovaj proces je bio otežan. Jedan od kredibilnijih partnera sa kojim je Jugoslavija uspostavila odnose 1950. godine bio je UNESCO. Rad takođe prati aktivnost Jugoslovenske nacionalne komisije za UNESCO, koja je kao rukovodeće telo imala glavnu ulogu u povezivanju ove specijalizovane agencije UN i jugoslovenskog društva i Stalnog predstavništva Jugoslavije u sedištu UNESCO-a u Parizu. Izuzetno širokim poljem delovanja, UNESCO je ostvarivao saradnju sa nizom jugoslovenskih institucija i pojedinaca. Program saradnje koji je UNESCO nudio imao je značajan efekat na jugoslovensko društvo i omogućavao niz aktivnosti pogodnih za: usavršavanje kadrova; poboljšanje kapaciteta institucija; donacije; tehničku pomoć; pomoć pri prirodnim katastrofama; zaštitu kulturnih dobara; ostvarivanje spoljropolitičkog uticaja; sprovođenje unutrašnjih reformi itd. Sâm rad predstavlja potpuno novo istraživanje, koje duhom i ciljem UNESCO-a, omogućava regionalnu i globalnu kontekstualizaciju međunarodnih odnosa u periodu od 1960. do 1974. godine. Vremenski okvir takođe omogućava pregled stvaranja jugoslovenske nesvrstane politike, njene realizacije i koristi UNESCO-a u sprovođenju ove nove spoljropolitičke koncepcije. Rad takođe nudi izuzetno velik broj podataka koji daju jasan uvid u kreiranje jugoslovenske inteligencije putem raznih stipendija koje je nudio UNESCO. Za razvoj Jugoslavije od izuzetnog značaja su bili izveštaji i analize koje je izrađivao UNESCO, a koji su se odnosili na sistemske slabosti Jugoslavije, koje su se osamdesetih godina jasno ispoljile.

Aleksandar Andonov je rođen 1996. godine u Skoplju. Studije na Filozofskom fakultetu u Skoplju je započeo 2016. godine, a diplomirao je 2020. godine. Master studije je upisao na Filozofskom fakultetu u Beogradu, pod mentorstvom prof. dr Ljubodraga Dimića, na temu „Jugoslovensko-turski odnosi 1935–1938.“ u septembru 2021. godine. Početkom 2024. godine započeo je doktorske studije na Univerzitetu svetih Ćirila i Metodija u Skoplju, pod mentorstvom prof. dr Nikole Žežova. Istraživanje na doktorskim studijama odnosi se na Jugoslovensko-bugarske odnose u periodu nakon Drugog svetskog rata.

NEJA BLAJ HRIBAR

**Doseljenici iz Kraljevine SHS/Jugoslavije
(izvan Dravske banovine) u Ljubljani**

Rad o doseljavanju stanovnika prve Jugoslavije u Ljubljani nema za cilj da traži konkretne obrasce, već predstavlja primer proučavanja unutrašnjih migracija. Većina migracijskih studija u međuratnom periodu bavi se prekookeanskom emigracijom ili iseljavanjem novotformiranih nacionalnih manjina, dok unutrašnjim migracijama nije posvećena velika pažnja.[1] Zanimljiv primer je Ljubljana, koja nije bila ni glavni, ni najveći grad, ali je ipak bila administrativni centar, koji je u grad dovodio zvaničnike i vojsku iz drugih delova zemlje. Istovremeno, nije imala najrazvijeniju industriju, ali je ipak imala nekoliko fabrika i razvijene zanate. Tada su se u Ljubljani doseljavali uglavnom ljudi iz okoline, dok je manji broj dolazio iz udaljenijih krajeva. Dakle, studija će se ograničiti na stanovnike kraljevine van područja Dravske banovine i time, s jedne strane, isključiti uobičajene migracije iz sela u grad, a istovremeno doprineti istoriji toka imigracije, koji se intenzivirao posle Drugog svetskog rata. Analiza će se zasnivati na transkribovanim podacima iz popisa stanovništva Ljubljane iz 1921. i 1931. godine.[2] Utvrđivanje ko je doseljenik će se zasnivati na njihovom mestu rođenja, a analiziraće se njihova društvena struktura, pol, religija, mesto rođenja, itd. Pošto je teško zaključiti razlog migracije iz popisa, drugi izvori koji barem delimično objašnjavaju uzroke će biti uključeni u prezentaciju. Analiza će biti smeštena u kontekst tadašnjih migracionih kretanja i demografske slike Ljubljane. [1] Razlog je i manja količina podataka, jer, za razliku od međunarodnih migracija, one nisu bili toliko kontrolisane. [2] Baze podataka su kreirane u okviru projekta Popisi stanovništva Slovenije 1830–1931. na Inštitutu za novejšo zgodovino, Ljubljana.

Neja Blaj Hribar (1986) je istraživačica-pripravnica Inštituta za novejšo zgodovino. Radi u Programu za istraživačku infrastrukturu i koordinira projekte „Slovenačke vojne žrtve u Prvom svetskom ratu“ i „Popisi stanovništva Slovenije 1830–1931“. Takođe je doktorantkinja na

Univerzitetu u Ljubljani, Filozofski fakultet. Njeno istraživanje se fokusira na migracije i političke ideologije od kasnog 19. veka i digitalne humanistike. Naslov njene teze je „Doseljenici iz jugoslovenskih zemalja u Ljubljani u prvoj polovini 20. veka“.

MILAN MRĐENVIĆ

Panslavizam među američkim Slovencima i njihov odnos prema Jugoslaviji u periodu između 1938. i 1945. godine

U ovom radu analiziraće se kako je politička ideologija panslavizma uticala na američke Slovence i njihov odnos prema Jugoslaviji i Sovjetskom Savezu, posebno prema ruskom narodu, u periodu od 1938. do 1945. godine. Naglasak je na delovanju ključnih ličnosti kao što su Luis Adamič, poznati američki pisac slovenačkog porekla, Ivan Molek, urednik najvećeg iseljeničkog lista „Prosveta“ i Jurij Trunk, katolički sveštenik i pisac. U radu će se prikazati kako su svojim stavovima u novinama uticali na slovenačku etničku zajednicu u SAD.

Milan Mrđenović rođen je 8. oktobra 1985. u Slovenj Gradcu. Diplomirao je 2016. na temu sovjetsko-američkih odnosa na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Mariboru. Godine 2022. doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Ljubljani na temu „Američki Slovenci i američko-sovjetski odnosi u periodu od 1938. do 1945“. U toku studija redovno je objavljivao naučne radove, a 2020. koautor je monografije o političkoj participaciji Slovenaca u SAD. Od 2023. zaposlen je kao asistent na Univerzitetu u Novoj Gorici.

SAVA ĐURĐEVIĆ

Između migracije i povratka: Iseljavanje u Tursku iz Novog Pazara i okoline tokom šezdesetih godina dvadesetog veka

Proces iseljavanja iz Jugoslavije u Tursku započet od početka pedesetih godina dvadesetog veka, u većem obimu zahvatio je Novi Pazar, Sjenicu i Tutin. Nakon prvog intenzivnijeg talasa iseljavanja tokom pedesetih godina, novi talas iseljavanja usledio je u sledećoj deceniji. Na osnovu arhivske građe pohranjene u novopazarskom arhivu, ideja ovog rada jeste da ukaže na dinamiku ovih migracija kroz perspektivu mikroistorije. U radu se analizira politika lokalnih i partijskih organa vlasti prema procesu iseljavanja u Tursku. Drugi deo ovog rada biće posvećen istraživanju fenomena povratnika iz Turske u pomenute tri opštine, njegovoj učestalosti i nastojanjima lokalnih vlasti u ove tri opštine da kroz rad na povratku iseljenika iz Turske zaustave dalje iseljavanje.

Sava Đurđević je rođen u Novom Pazaru 1999. godine. Osnovne i master studije istorije završio je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i trenutno je doktorand istorije na istom fakultetu. U zvanju istraživača-pripravnika zaposlen je u Institutu za srpsku kulturu Priština–Leposavić. Primarni fokus njegovog akademskog i istraživačkog rada su jugoslovensko-turski odnosi u 20. veku, uključujući tursku emigraciju iz Jugoslavije, kao i status i položaj turske nacionalne manjine u socijalističkoj Jugoslaviji.

BRUNO RAGUŽ

Izvori i metode za proučavanje povijesti okoliša u periodu od 1945. do 1990. godine na području SR Hrvatske

Povijest okoliša, posebice suvremena, još je uvijek gotovo posve neistraženo područje unutar hrvatske historiografije, kao i na postjugoslavenskom prostoru. Ovaj rad će se osvrnut na dosadašnja malobrojna, ali vrijedna istraživanja te prikazati glavne izvore za proučavanje ekohistorijskih tema na području Hrvatske u razdoblju od 1945. do 1990. godine, s posebnim naglaskom na razdoblje od 1973. do 1990. godine. Rad će, također, ponuditi kratki pregled razvoja odnosa prema okolišu i njegovoj zaštiti, pružajući kronološki okvir za razumijevanje teme pri čemu će navedeni pregled uključiti širi jugoslavenski kontekst istraživane teme. Analiza rada će se temeljiti na dosadašnjoj dostupnoj literaturi te na izvorima kojima će se pristupiti deduktivnom metodom, analizirajući ih na saveznoj razini (Arhiv Jugoslavije), republičkoj (Hrvatski državni arhiv) te lokalnoj (lokalni državni arhivi u Hrvatskoj). Osim arhivskih izvora, razmatrat će se i uporaba drugih povijesnih izvora poput novina, fotografija i filmova, propitujući njihovu ulogu u ekohistorijskoj analizi. Na kraju, rad će predstaviti metode i koncepte iz ekohistorijskih istraživanja, koristeći izvore predstavljene u prvom dijelu rada, stvarajući time podlogu za neka buduća istraživanja kako hrvatskog, tako i jugoslavenskog okoliša.

Bruno Raguž diplomirao je povijest i povijest umjetnosti 2020. Godine. Trenutno je na doktorskom studiju u Zagrebu gdje je obranio temu i u procesu je pisanja doktorske disertacije koja se bavi suvremenom ekohistorijom. Trenutno je zaposlen u suradničkom zvanju asistenta na Veleučilištu s pravom javnosti *Baltazar Zaprešić*, te je tajnik *Časopisa za povijest Zapadne Hrvatske*.

IVAN SMOLJAN

***Istraplastika* – prilog poznavanju gospodarske povijesti središnje Istre od kraja 1950-ih do 1980. godine**

Prvo desetljeće nakon Drugog svjetskog rata u Istri je bilo u znaku rješavanja pitanja granice s Italijom, a kao i u ostatku Jugoslavije, intenzivno se radilo na izgradnji novog društvenog uređenja i postavljanja temelja industrijskoj proizvodnji na čemu će se temeljiti ekonomski razvoj zemlje. U tom smislu, Općina Pazin definira i počinje provoditi politiku privrednog i društvenog razvoja na području Općine, koja se temelji na industrijskoj orijentaciji, bržem zapošljavanju i na ideji o ubrzanom mijenjanju postojeće, uglavnom agrarne privredne strukture. Tijekom 1950-ih osnovano je nekoliko značajnih poduzeća koje će Pazin i cijelu središnju Istru koja mu gravitira, gurnuti u proces modernizacije, ponuditi radna mjesta, time izmijeniti obrazovnu strukturu stanovništva, utjecati na svakodnevicu ljudi i promijeniti vizuru samog grada. U radu će se mikrohistorijskim pristupom društvene povijesti, konzultacijom arhivskih izvora, dnevnih novina i provedenih intervjua s bivšim radnicima analizirati počeci pazinske industrije kroz poduzeće za preradu plastike *Istraplastika*. Poduzeće je osnovano 1957. godine, susreće se sa specifičnim početnim problemima, ali istodobno, osluškivanjem potreba tržišta uzrokuje promjene u svakodnevici Pazinaca, a uprava *Istraplastike* svjesna je mogućnosti koje nudi ova, tada nova, grana privrede. Nakon početnog uzleta, i epizode traženja vlastitog puta, detektirano je desetogodišnje razdoblje velikih ulaganja i brzog širenja kapaciteta tvornice, uz uvođenje novih tehnologija prerade plastike. Sve to dovesti će *Istraplastiku* među najznačajnije proizvođače lake i kombinirane plastične ambalaže u Jugoslaviji. Ovaj rad predstavlja tek sondiranje terena jedne od nekoliko pazinskih tvornica koje su činile oslonac ekonomskog razvoja središnje Istre u razdoblju socijalizma. Do sada potpuno neistraženi ili tek djelomično dotaknuti teren, nažalost, ne pruža velike mogućnosti istraživaču, jer koliko je do sada utvrđeno, najveći dio arhiva ovih poduzeća je uništen.

Ivan Smoljan, rođen je u Puli 1986. godine, gdje je završio studij povijesti. Od 2018. godine radi kao kustos u Muzeju grada Pazina, gdje je autor i suautor više izložbi i kataloga izložbi. Student je poslijediplomskog studija povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, s prijedlogom teme disertacije *Modernizacija socijalističkog grada – primjer Pazina*. Autor i suautor je nekoliko monografija i znanstvenih članaka. U središtu istraživačkog interesa su mu društvena i gospodarska povijest središnje Istre u socijalizmu.

ILIJA KUKOBAT

Odnosi među jugoslovenskim avio-kompanijama: saradnja, konkurencija, neuspela integracija (1947–1991)

Tokom većeg dela njenog postojanja, u socijalističkoj Jugoslaviji je postojalo više od jedne avio-kompanije. Paralelno sa Jugoslovenskim aerotransportom (JAT), glavnom jugoslovenskom avio-kompanijom posle Drugog svetskog rata, od 1947. do 1949. godine je postojalo i Jugoslovensko-sovjetsko akcionarsko društvo za civilno vazduhoplovstvo JUSTA. Od 1949. do 1961. godine, JAT je bio jedina jugoslovenska avio-kompanija, da bi od tada do 1968. bile osnovane još tri: Adria aviopromet, Pan Adria i Aviogeneks. Pošto je 1982. JAT-u pripojena Trans Adria, naslednica Pan Adrije, broj avio-kompanija u SFRJ je sveden na tri. Zadatak ovog rada jeste da prikaže na koji način su se razvijali njihovi međusobni odnosi, od saradnje (zajednički odabir letelica, podela rada) preko konkurencije (neusklađen rad na inostranim tržištima, nelojalna konkurencija) do neuspelih pokušaja integracije u jedinstven sistem ili kroz institucionalizaciju njihove saradnje. Rad je zasnovan na neobjavljenim arhivskim izvorima, memoaristici, štampi i relevantnoj literaturi.

Ilija Kukobat (1993) završio je diplomske (2016), master (2017) i doktorske studije (2023) na Katedri za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Tokom 2018. i 2019. bio je angažovan kao kustos-pripravnik u Muzeju vazduhoplovstva u Beogradu. Od 2019. do 2023. bio je stipendista Ministarstva prosvete Srbije u Institutu za savremenu istoriju, gde sada radi kao naučni saradnik. Osnovno polje njegovog istraživačkog rada je istorija jugoslovenskog vazduhoplovstva. Govori engleski i ruski, služi se francuskim jezikom.

LUKA SAVČIĆ

„Borba protiv imperijalizma, kolonijalizma i neokolonijalizma“: tumačenje proleterskog internacionalizma u socijalističkoj Jugoslaviji

Termin proleterski internacionalizam uglavnom se odnosi na mobilizaciju radničke klase i zajedničku borbu protiv „kapitalističke eksploatacije“, ili, u užem obliku, solidarnost u okviru komunističkog pokreta. Međutim, po tumačenju koje su zastupali jugoslovenski komunisti, sâm termin posmatrao se znatno fleksibilnije, podrazumevajući pre svega i solidarnost sa „nacionalno-oslobodilačkim i drugim progresivnim pokretima“ koji su se borili protiv kolonijalizma na Globalnom jugu. Isprva, Jugosloveni su sledili Staljinovu interpretaciju internacionalizma, od koje su se nakon sukoba sa Informbiroom postepeno udaljavali, vraćajući se na Lenjinovo tumačenje, prema kojem su narodi pod kolonijalnom upravom označeni kao značajni saveznici u borbi za socijalizam. U tom kontekstu najznačajnija dopuna sa jugoslovenske strane načinjena je 1958. godine na Sedmom partijskom kongresu, gde su doneti zaključci da je socijalizam svetski proces i da svaka država ima sopstveni put njegovog ostvarenja. Tako je Jugoslavija na Kongresu i u nekoliko godina nakon njega konačno artikulisala i oblikovala svoje viđenje internacionalizma, koja se kao takvo održalo do samog kraja njenog postojanja. Samo izlaganje fokusiraće se na jugoslovensku interpretaciju proleterskog internacionalizma, koja je vremenom počela da se sve više odnosi na proces dekolonizacije. Na osnovu brojnih izvora i uz pomoć teorijske literature o internacionalizmu i revoluciji u međunarodnim odnosima, cilj je pokazati kako se kroz analizu tumačenja jednog pojma mogu pratiti ideološka osnova, odnos ideologije i pragmatizma, spoljna politika i jugoslovenska unutrašnja dinamika. U tom slučaju Jugoslaviju je neophodno postaviti u globalni kontekst hladnog rata i njeno tumačenje internacionalizma uporediti sa ostalim slučajevima, insistirajući pre svega na socijalističkoj kompetitivnosti, pogotovo u trenucima interakcije Drugog i Trećeg sveta, kada je Jugoslavija tražila potvrdu svoje revolucionarnosti i ispravnosti svog „modela“.

Luka Savčić (Kragujevac, 1997) je istraživač-pripravnik, doktorand i stipendista Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde trenutno radi na disertaciji pod nazivom „Proces dekolonizacije i jugoslovenski revolucionarni internacionalizam (1958–1964)“. Oblasti interesovanja su mu Jugoslavija u hladnom ratu, teorija revolucije u međunarodnim odnosima, revolucionarni internacionalizam i odnos Jugoslavije prema oslobodilačkim i antikolonijalnim pokretima u Trećem svetu. Na Katedri za opštu savremenu istoriju angažovan je kao demonstrator na predmetima Savremena istorija Evrope i Imagologija.

DORA TOR

Mit o „jugoslavenskoj izuzetnosti“ ili stvarna prednost Jugoslavije u nastupu u „Trećem svijetu“?

Posljednjih godina sve veću atraktivnost, kako unutar međunarodne akademske zajednice, tako i kod šire javnosti, postižu teme vezane uz prostor Istočne Europe i njezinih političkih, ekonomskih, vojnih i kulturnih veza sa zemljama „Trećeg svijeta“ građenih tijekom procesa dekolonizacije. U sklopu historiografskih istraživanja odnosa Istok–Jug (East-South relations) redovno se analizira entitet bivše Jugoslavije, koja je i nakon raspada u većem dijelu svijeta ostala mentalno mapirana na socijalistički Istok. Međutim, upravo suprotno, od raskida sa SSSR-om, njezina politička elita nastojala je kreirati novi državni imidž te istaknuti i reprezentirati svoju posebnost naspram ostatka socijalističkog svijeta na temelju dihotomijskih oprečnosti, modela samoupravnog socijalizma i pripadnosti grupi nesvrstanih zemalja. Ta slika (self-image) bila je prenesena i postala duboko ukorijenjena u jugoslavenskom društvu, a u konačnici i transformirana u svojevrsan mit o *jugoslavenskoj izuzetnosti* (Yugoslav exceptionalism). Upravo se oko tog mita zadnjih godina razvila debata među mlađom generacijom povjesničara s prostora bivše Jugoslavije, koji nad svojim stranim kolegama vješto koriste jezičnu prednost u analizi arhivskih dokumenta, publicistike i drugih primarnih i sekundarnih izvora s tog područja. Istraživanja jednog dijela regionalnih znanstvenika dovela su do zaključaka kako su odnosi članica socijalističkog Bloka sa Globalnim Jugom bazirani na identičnoj paradigmi te da post-kolonijalne elite u većini slučajeva nisu pridavale poseban tretman Jugoslaviji niti njezinim službenim i neslužbenim predstavnicima. Drugi autori istakli su nesvrstanost i političku neutralnost kao realan i ključan čimbenik jugoslavenske „izuzetnosti“, a koji je zemlji davao prvenstvo i prednost nad socijalističkom konkurencijom, pogotovo u suradnji oko osjetljivih državnih pitanja poput vojske i strateških investicija. Rad poziva na daljnju debatu te sugerira kako pitanje *jugoslavenske izuzetnosti* ne treba podvrgavati generalizaciji. Isto tako kao što bi trebalo izbjegavati nekritički ju uvrštavati na prostor socijalističkog Istoka i na temelju toga izvoditi uni-

verzalne zaključke, Jugoslaviju analitički ne bi trebalo niti izdvajati iz te cjeline, već, u dijalogu s autorima koji se bave drugim nacionalnim slučajevima socijalističkih zemalja Istočne Europe, proučavati partikularnosti jugoslavenskog primjera u praksi, a koje na taj način daju nijansiraniju i potpuniju sliku njezinog nastupa u „Trećem svijetu“.

Dora Tot je angažirana od februara 2023. godine kao postdoktorski istraživač na Sveučilištu u Firenci u sklopu ERC projekta *HumanEuroMed*. Preddiplomski i diplomski studij povijesti završila je na Sveučilištu u Zagrebu, a doktorirala je na Sveučilištu u Bologni u junu 2023. godine. Njeni istraživački interesi usmjereni su na odnose socijalističke Jugoslavije sa zemljama Globalnog Juga. U skladu s tim, njen doprinos projektu *HumanEuroMed* bavi se humanitarnom i razvojnom pomoći Jugoslavije „Trećem svijetu“.

REN CANYING

Početna faza druge normalizacije jugoslovensko-kineskih odnosa 1968–1971.

Nakon kratkog međusobnog upoznavanja dweju zemalja u periodu od 1955. do 1958. godine, počelo je decenijsko zahlađenje odnosa, uz međusobne napade zbog temeljnih ideoloških razlika. Period od 1968. godine, povodom vojne okupacije Čehoslovačke od strane Varšavskog pakta, kada su obe zemlje oštro kritikovale vojnu intervenciju pet zemalja Varšavskog pakta, do 1971. godine, kada je NR Kina primljena kao legitimni član u OUN, može se smatrati početnom fazom procesa druge normalizacije odnosa dweju zemalja. U ovom članku, kroz analiziranje gledišta dweju zemalja prema SSSR-u povodom vojne intervencije pet država Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj, međusobnih gledišta Jugoslavije i Kine u odnosu na bilateralne odnose, kineskog stava prema pokretu nesvrstani i jugoslovenskog stava prema prijemu NR Kine u OUN, sa posebnim osvrtom na aktivnosti kineskog partijskog lista „Ženmin žibao“, posebno je dobro obrađena početna faza druge normalizacije državnih odnosa dweju zemalja koja je obezbedila osnovu za konačan početak prave partijske saradnje, koja je formalno ostvorena posetama Tita NR Kini 1977. godine i Hua Guofenga SFR Jugoslaviji 1978. godine.

Canying Ren je rođena 1993. godine u provinciji Đilin, NR Kina. Osnovne studije engleskog jezika i književnosti završila je na Guangdong University of Foreign Studies u Kini. Master studije interdisciplinarnih studija Jugoistočne Evrope završila je na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i Karl-Franc Univerzitetu u Gracu. Kao stipendista Ministarstva obrazovanja NR Kine, trenutno na Filozofskom fakultetu u Beogradu, pod mentorstvom prof. dr Ljubodraga Dimića, radi doktorsku disertaciju pod nazivom „Jugoslovensko-kineski odnosi (1968–1979): politika i mediji“.

IVAN BUBALO

Traženje vlastitog puta: Jugoslavija, Čile i Socijalistička partija Čilea tijekom Hladnog rata

Nakon što je napustila sovjetski lager 1948. Jugoslavija je nekoliko godina bila "američki komunistički savjeznik" da bi od sredine 50-ih godina započela s formiranjem neovisne vanjske politike koja će se manifestirati kroz Pokret nesvrstanih zemalja. Vanjskopolitička nesvrstanost bila je jedan od stupova jugoslavenkog puta u socijalizam. Jugoslavija je najveći utjecaj ostvarila na Bliskom istoku i na sjeveru Afrike koji su bili geografski najbliži, što je olakšavalo česte susrete i suradnju. Međutim, Jugoslavija se pokušavala etablirati i u udaljenijim područjima poput Latinske Amerike. Iako je Latinska Amerika često zanemarena kada se piše o Hladnom ratu, tamo su nastali neki od prvih antikolonijalnih i antiimperijalističkih pokreta i upravo je ona služila kao ogledni primjer snažnog zagrljaja kolonijalnih sila koji nije popuštao niti nakon što su latinskoameričke države postale prve kolonije koje su stekle neovisnost. Jugoslavija je najrazvijenije odnose imala s Argentinom i Čileom u kojima je postojala znatna jugoslaven-ska (hrvatska) dijaspora. Međutim, tijekom razdoblja Hladnog rata, fokus Jugoslavije bio je više usmjeren prema socijalističkim i komunističkim partijama nego prema iseljeništvu, a upravo je Čile, kao država s najstabilnijim demokratskim institucijama u Latinskoj Americi, imao najjaču i najveću Socijalističku i Komunističku partiju. Socijalistička partija Čilea nastala je izdvajanjem od Komunističke partije koja je djelovala na liniji Kominterne, odnosno staljinističkog tumačenja komunizma. Slična odluka Komunističke partije Jugoslavije učinila ih je kompatibilnima, a titoističko tumačenje socijalizma postalo je zanimljivo čileanskim socijalistima. Udaljenost Čilea bila je najveća prepreka u produbljivanju odnosa dviju partija, no oni su se do 1973. i državnog udara u Čileu redovno održavali, Vrhunac jugoslavenkog angažmana prema Latinskoj Americi dogodio se 1963. kada je Tito posjetio nekoliko latinskoameričkih država, među kojima i Čile. U radu biti će riječi o sličnostima i razlikama tumačenja marksizma u dvjema partijama i

odnosima Jugoslavije s Čileom i čileanskim partijama u kontekstu globalnih hladnoratovskih gibanja.

Ivan Bubalo je rođen u Zagrebu 26. rujna 1996. godine, gdje je i odrastao. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Zagrebu. Godine 2015. upisuje jednopredmetni studij povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na kojemu je diplomirao 2022. na temi Bliskog istoka. Trenutno piše doktorsku disertaciju o odnosima između Republike Čile i čileanskih marksističkih partija i Jugoslavije tijekom Hladnog rata. Područja njegovog interesa su suvremena povijest 20. stoljeća, Hladni rat, diplomatska povijest, povijest Latinske Amerike i povijest Jugoslavije.

LUKA FILIPOVIĆ

Od partije koja postavlja obrasce demokratsko-socijalističkih reformi do „partije Istočnog bloka izvan gvozdene zavese“ – Uticaj razvoja jugoslovenskog socijalističkog modela na odnose Saveza komunista Jugoslavije i evrokomunističkih partija 1964–1984.

Tokom dve decenije koje razdvajaju VIII kongres Saveza komunista Jugoslavije i godinu koja je označila početak nestajanja uticaja radničkih sindikata i velikih partija krajnje levice u Zapadnoj Evropi, jugoslovenski komunisti prešli su dug put od najbližih saveznika italijanskih evrokomunista do poslednjih prijatelja koje su novi francuski staljinisti imali među partijama levice izvan Istočnog bloka. Cilj ovog teksta je da predstavi rezultate istraživanja nekih značajnih aspekata brzih i složenih promena odnosa i partijskih ideologija jugoslovenske i evrokomunističkih partija koje su mogle uticati na tokove navedenog procesa, sa posebnim osvrtom na promene stavova partija krajnje evropske levice o razvoju jugoslovenskog socijalističkog modela. Rezultati istoriografske analize arhivskih izvora dovedeni su u kontekst društvene stvarnosti i političkih okolnosti u zemljama Mediterana i Jugoslavije uz pomoć literature iz različitih oblasti društvenih i humanističkih nauka.

Luka Filipović je naučni saradnik u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu. Doktorsku disertaciju odbranio je 25. januara 2023. godine na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Autor je knjige „Evrokomunizam i Jugoslavija 1968–1980“, objavljene 2023. godine. Objavio je više naučnih radova i članaka iz oblasti istorije radničkih pokreta, otpora neoliberalnim reformama, evolucije partijskih ideologija i razvoja odnosa marksističkih partija Evrope i sveta.

DIMITRIJE MATIĆ

Jugoslavija, Španija i Madridski sastanak Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (1980–1983)

Jugoslavija i Španija zauzimale su specifičan spoljnopolitički položaj unutar blokovski podeljene Evrope krajem 1970-ih i početkom 1980-ih godina. Nesvrstanost se učvrstila kao ključni princip i opredeljenje spoljne politike SFRJ, dok je sam Pokret nesvrstanih prolazio kroz važnu transformaciju i unutrašnju konsolidaciju (uz značajnu ulogu same Jugoslavije i predsednika Josipa Broza Tita u tome) tokom pomenutog perioda. Na poziciju SFRJ unutar Pokreta veoma je uticala Titova smrt u maju 1980. godine, čoveka izuzetnog autoriteta među nesvrstanim državama, dok je odlazak dugogodišnjeg predsednika države doveo do novih nesigurnosti i produblivanja političke krize na unutrašnjem planu. S druge strane, Španija je prolazila kroz turbulentan proces demokratske tranzicije i reorganizacije države nakon smrti šefa države Fransiska Franka u novembru 1975. godine. Neizvesnost se odražavala i na polju diplomatije – dok je oko ulaska zemlje u Evropsku ekonomsku zajednicu (EEZ) postojao širok politički konsenzus, to nije bio slučaj sa društvenom podeljenošću oko mogućeg članstva Španije u NATO-u. Imajuću u vidu njihov poseban vanblokovski položaj (izraženiji na primeru Jugoslavije nego Španije), obe zemlje su pokazivale veliki stepen interesovanja za proces detanta, te su podržavale ključne međunarodne skupove koji su bili sastavni deo ovog procesa – Konferenciju o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS) u Helsinkiju 1975. i Beogradski sastanak KEBS-a (1977–1978). Izbor Madrida za domaćina narednog sastanka pružio je priliku Jugoslaviji i Španiji da nastave saradnju po onim pitanjima koja su smatrale ključnim i tokom prethodnih susreta – saradnja i razoružanje na Mediteranu, uz veće uključivanje vanblokovskih i vanevropskih država (posebno arapskih) u te procese. Uloga država-učesnica i sam tok Madridskog sastanka KEBS-a (1980–1983), kao specifična pozicija Jugoslavije i Španije, biće analizirana putem proučavanja literature, istraživanja u Diplomatskom arhivu i Arhivu Jugoslavije i konsultovanja relevantne jugoslovenske i španske štampe.

Dimitrije Matić je istraživač saradnik u Institutu za noviju istoriju Srbije i doktorand na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Njegove oblasti istraživanja i interesovanja su savremena srpska i španska istorija kraja XX i početka XXI veka, kultura sećanja, diplomatska istorija, Španski građanski rat i Drugi svetski rat u Jugoslaviji. Objavio je nekoliko radova na temu kulture sećanja i diplomatske istorije.

MILOŠ ČORBIĆ

„Posao Triglav“: proboj jugoslovenske tekstilne industrije na tržište jugoistočne Azije početkom 60-ih godina

Tokom 50-ih godina Jugoslavija se našla na političkom i ekonomskom raskršću. Normalizacijom političkih odnosa sa zemljama Istočnog bloka sredinom decenije otvorene su ponovo mogućnosti za privrednu saradnju sa tim delom sveta. Istovremeno, Jugoslavija je nastavila da na ekonomskom polju saraduje sa Zapadom, gde su od naročitog značaja bili krediti i uvoz investicionih dobara. Formirajući postepeno svoju novu spoljnopolitičku orijentaciju ka vanblokovskim neangažovanim zemljama, rukovodstvo FNRJ smatralo je da postoje mogućnosti i za razvoj ekonomskih odnosa sa ovim zemljama. Jugoslovenski stručnjaci uvideli su mnoge mogućnosti za plasman proizvoda na tržišta pomenutih zemalja. Planovi jugoslovenskih eksperata i rukovodilaca bili su u pojedinim slučajevima previše optimistični, a neretko zasnovani i na određenim predubeđenjima o privredi i tržištu pojedinih zemalja. Saradnja sa Republikom Indonezijom, kao neangažovanom vanblokovskom zemljom, trebalo je dodatno da se početkom 60-ih godina utvrdi i putem spoljnotrgovinske razmene. U poslove spoljnotrgovinske razmene svakako spada i posao „Triglav“. Inicijativa za ovaj poslovni aranžman pojavila se krajem 50-ih godina, da bi tokom 1961. definitivno došlo i do potpisivanja ugovora između predstavnika dveju zemalja. Suština ovog trgovinskog aranžmana bila je u izvozu tkanina iz Jugoslavije u Indoneziju, koje su potom Indonežani jednim delom plaćali u pamuku dobijenom iz robnih rezervi SAD, a drugim delom u devizama. Jugoslovenska industrija dobila bi time mogućnost izvoza, ali i preko potrebne sirovine, dok bi devizni priliv koristio finansijskoj stabilnosti zemlje. Posao „Triglav“ pokazao je međutim mnoge manjkavosti, kako jugoslovenskih fabrika i izvoznih preduzeća, tako i Državnog sekretarijata za inostrane poslove i državno vrha, koji su svesno ulazili u poslovne poduhvate bez odgovarajuće privredne osnove iz čistih političkih motiva. Analiza realizacije posla „Triglav“ koristan je pokazatelj razvoja jugoslovenske privrede početkom 60-ih godina, njenog

odnosa sa spoljnom politikom, kao i realnih ekonomskih i političkih dometa Jugoslavije među zemljama Trećeg sveta u istraženom periodu.

Miloš Čorbić rođen je 21. novembra 1996. godine u Kraljevu. Šumarsku školu u Kraljevu pohađao je u periodu 2011–2015. Istovremeno je učestvovao na seminaru istorije u IS Petnici. Diplomirao je na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu septembra 2019. godine. Master studije istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu završio je septembra 2020. godine na katedri za Istoriju Jugoslavije, odbranivši master rad „Jugoslavija i Indonezija 1961–1965: Ekonomski pristup, ideje i realizacija“. Tokom osnovnih i master studija bio je stipendista Fonda za mlade talente „Dositeja“. Pohađa doktorske akademske studije istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Zaposlen je u Institutu za strategijska istraživanja.

MOMIR NINKOVIĆ

Izložba jugoslovenske robe široke potrošnje u Kijevu (15. jul – 4. avgust 1963)

Održavanje Izložbe jugoslovenske robe široke potrošnje u Kijevu predstavljalo je značajan događaj u (ekonomskim) odnosima Jugoslavije i Sovjetskog Saveza u toku 1963. U pitanju je bila „ekonomsko-propagandna manifestacija“ koja je imala „vrlo širok propagandni“, kao i „komercijalni značaj“. Na 1500 kvadratnih metara zatvorenog izložbenog prostora i 600 kvadrata na otvorenom bio je prikazan „najširi asortiman“ jugoslovenske robe za široku potrošnju. U zatvorenom prostoru najveća pažnja bila je posvećena „proizvodima tekstila i kože“. Unutar paviljona bili su izloženi i nameštaj, različiti proizvodi „prehrambene, hemijske i metaloprerađivačke industrije“, kao i „aparati i uređaji za domaćinstvo“, „kristalno staklo“, porcelan, muzički instrumenti, proizvodi narodne radičnosti, sportski rekviziti. Na otvorenom prostoru su prikazani „automobili, autobusi, motocikli i bicikli“. Svi eksponati su bili „dobro odabrani“, a aranžman je bio na izuzetno visokom nivou. Organizovan je i niz „pratećih akcija“ kao što su „modna revija“, prikazivanje jugoslovenskih filmova, gostovanje „jugoslovenske estradne grupe“, rad restorana snabdevenog „jugoslovenskim pićima i jugoslovenskom kuhinjom“. Izložba je „izazvala veliki interes“ i posetilo ju je oko 250.000 ljudi. Imala je izuzetno pozitivan uticaj na dalju prodaju jugoslovenskih proizvoda široke potrošnje u SSSR-u. U članku je obrađen širok krug pitanja, od prvih inicijativa za održavanje Izložbe iz 1961. godine, preko sprovedenih priprema, samog toka izložbe, kao i „posledica“ koje je imala na dalji razvoj jugoslovensko-sovjetske trgovinske razmene. Tema je sagledana kako u kontekstu jugoslovensko-sovjetske robne razmene, tako i u kontekstu drugih sličnih izložbi i sajmova na kojima je Jugoslavija učestvovala tokom prve polovine šezdesetih (po utrošenim sredstvima i veličini izložbenog prostora, Izložba u Kijevu nalazila se na prvom mestu i predstavljala je pravi poduhvat jugoslovenske „ekonomske propagande u inostranstvu“), kao i napore koje je Beograd preduzimao početkom šezdesetih u cilju regionalnog „usmeravanja“ jugoslovenske spoljne trgovine.

Momir Ninković rođen je 28. aprila 1987. u Lazarevcu. U istom gradu završio je osnovnu školu i gimnaziju. Osnovne, master i doktorske studije završio je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Diplomski i master rad, a potom i doktorsku disertaciju, pod naslovom „Ekonomski odnosi Jugoslavije i Sovjetskog Saveza (1945–1964)“, odbranio je na Katedri za istoriju Jugoslavije pod mentorstvom dr Ljubodraga Dimića. Objavio je više naučnih radova u vodećim domaćim naučnim časopisima i zbornicima radova.

OGNJEN TOMIĆ

Liberalizacija jugoslovenske spoljne trgovine nakon reformi privrede 1961. i 1965. godine

Jugoslovenska spoljnotrgovinska razmena prošla je kroz značajne promene tokom šezdesetih godina prošlog veka. Od relativno zatvorene države, koja je imala klirinške trgovinske sporazume sa većinom zemalja, Jugoslavija se sredinom šezdesetih godina transformisala u državu sa liberalizovanom trgovinskom razmenom, što joj je omogućilo da uđe u GATT 1966. godine, i privremeno, uspostavi konvertibilnost dinara. Otvaranje zemlje prema inostranom tržištu bio je jedan od ciljeva liberalnih ekonomskih reformi koje su preduzete u Jugoslaviji tokom šezdesetih godina, a koje su ostale poznate pod nazivom „Mala reforma“ iz 1961, i „Velika reforma“ iz 1965. godine. Ove reforme trebalo je da dovedu do transformacije jugoslovenske proizvodnje sa ekstenzivne na intenzivnu, povećaju produktivnost rada, omogućće veću slobodu tržišta i cena, i dodele više samostalnosti jugoslovenskim preduzećima. Na osnovu arhivske građe, statističkih podataka, kao i relevantne literature, ovaj rad prikazuje u kojoj meri su ciljevi reforme ostvareni u oblasti spoljne trgovine i analizira razloge zbog kojih nije došlo do, za jugoslovensku državu, zadovoljavajućih rezultata na ovom polju. Nemogućnost reforme da dovede do željene transformacije privrede dovela je do njenog postepenog napuštanja tokom sedamdesetih godina. S obzirom na to da nije postojao definitivan i zvaničan trenutak kada je reforma napuštena, u ovom radu analiziran je i prvi period nakon napuštanja reforme 1971–1975. godine, ali i drugi (1975–1980), kako bi se dobila celovitija slika jugoslovenske spoljne trgovine u ovom periodu. Izučavanjem spoljnotrgovinske razmene i reformi koje su sprovedene, dolazi se do boljeg razumevanja jugoslovenske privrede i društva, i problema koji su pratili ovu državu, što čini ovu temu značajnom za čitavu istoriju Jugoslavije.

Ognjen (Miloš) Tomić, rođen je 29. oktobra 1995. godine u Beogradu. Završio je osnovne (2018) i master (2019) studije istorije na Filo-

zofskom fakultetu u Beogradu, gde je i doktorirao 2024. godine odbranivši disertaciju pod naslovom „Trgovinski odnosi Italije i Jugoslavije 1963–1978, pod mentorstvom prof. dr Dubravke Stojanović. Zaposlen je u Institutu za noviju istoriju Srbije u zvanju naučnog saradnika. Objavio je više naučnih radova iz oblasti jugoslovensko-italijanskih odnosa i ekonomske istorije Jugoslavije. Govori engleski i italijanski jezik.

DORĐE LALIĆ

Nestašica kafe u Jugoslaviji u vreme ekonomske krize: društvene i ekonomske posledice

Ekonomska kriza u kojoj se Jugoslavija našla tokom 80-ih godina XX veka imala je uticaja na sve nivoe države i društva. Specifično ekonomsko uređenje i zavisnost jugoslovenske privrede od uvoza repromaterijala i sirovina iz inostranstva pokazali su se kao veliki sistemski problemi u godinama krize. Dugoročni program ekonomske stabilizacije, koji su sprovodile vlade Milke Planinc i Branka Mikulića, bio je pokušaj Savezne vlade da obuzda sve veću ekonomsku krizu. Osnovni problemi bili su veliki spoljni dug i rastuća inflacija. Kako bi se održao kakav-takav ekonomski rast, bilo je potrebno obezbediti neophodna devizna sredstva za uvoz pomenutih repromaterijala i sirovina koje su pre svega korišćene u jugoslovenskoj industriji. Mere štednje značile su i pažljivije trošenje deviza koje su bile u sve većem deficitu. To je dovelo i do hroničnih nestašica robe široke potrošnje poput goriva, čokolade, deterdženta i kafe. Tema predloženog rada predstavlja analizu nestašice kafe u Jugoslaviji u godinama krize. Kafa je spadala u berzansku robu koja se morala uvoziti iz inostranstva i plaćati devizama. Zahvaljujući društveno-istorijskom razvoju, kafa je bila veoma popularan napitak i značajan deo jugoslovenskog društva ju je svakodnevno konzumirao. Nestašice kafe dovelo su do velikog nezadovoljstva javnosti, pa su državni organi na razne načine pokušavali da ovaj problem reše. Manjak ponude i velika potražnja doveli su i do pojave crnog tržišta, a šverc kafe iz okolnih zemalja bio je široko rasprostranjen. Kafa je bila tema raznih saveznih institucija, poput Saveznog sekretarijata za tržište, Saveznog zavoda za cene i Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu, ali se o njoj većalo i na samom državnom vrhu prilikom sednica Saveznog izvršnog veća. Predloženi rad obrađuje teme društvene i ekonomske istorije i na primeru kafe u nekoliko slojeva analizira probleme sa kojima su se jugoslovensko društvo i država suočili tokom kriznih godina.

Đorđe Lalić je master istoričar, doktorand i istraživač-pripravnik na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Na istom fakultetu diplomirao je 2019, a master rad odbranio 2020. godine pod mentorstvom prof. dr Dubravke Stojanović. U sferi njegovih istraživačkih interesovanja nalaze se ekonomska, hladnoratovska i istorija Jugoslavije. Na doktorskom istraživanju bavi se industrijskom saradnjom između Zapadne Nemačke i Jugoslavije, takođe pod mentorstvom prof. Stojanović. Autor je nekoliko radova objavljenih u domaćim i inostranim naučnim časopisima i zbornicima. Učestvovao je na nekoliko skupova, konferencija i seminara u zemlji i regionu. Na katedri za Opštu savremenu istoriju angažovan je kao demonstrator na predmetu Istorija globalizacije.

KAJA MUJDRICA

»Jugoslavija ni pozabljena«: obisk francoskega premierja Michela Rocarda v Beogradu 6. in 7. decembra 1989

Na podlagi gradiva iz diplomatskega arhiva francoskega Ministrstva za zunanje zadeve Centre des Archives diplomatiques du ministère des Affaires étrangères iz La Courneuve, takratnega časopisja in najbolj relevantne znanstvene literature, se bo referat osredotočil na obisk francoskega predsednika vlade Michela Rocarda v Jugoslaviji decembra 1989. Obravnaval bo okoliščine obiska, njegov potek, pomen za razmere v Jugoslaviji in ocene uspešnosti dogodka tako s francoske kakor tudi z jugoslovanske strani. Avtorica bo podrobneje predstavila dva vidika: na eni strani pogled Francozov na takrat že propadajočo državo, ki jo je francoska stran spodbujala k večji liberalizaciji sistema, po drugi strani pa tekmovalnost oz. nesložnost med narodi Jugoslavije oz. njihovimi predstavniki, ki se je kazala v času omenjenega obiska. Obisk francoskega premierja v Beogradu predstavlja vrhunec dvostranskih francosko-jugoslovanskih srečanj v poznih 80. letih 20. stoletja. Za Jugoslavijo, ki so jo v obdobju po Titovi smrti pretresale različne krize, je obisk pomenil upanje na trdnejšo povezavo z Zahodom. Jugoslovani so namreč po zapisu francoskega časopisa Le Figaro 6. decembra, imeli občutek, da so med Evropejci »pozabljeni« oz. postavljeni na stranski tir. Tematike pogovora med francoskimi in jugoslovanskimi predstavniki so v času obiska zajemale prihajajoče obdobje, v katerem naj bi Jugoslavija stopila na pot demokratizacije, obenem pa je od marca 1989 novi predsednik zvezne vlade Ante Marković obljubil vrsto gospodarskih reform. Kot so predvidevali Francozi, je Jugoslavija v času Rocardovega obiska apelirala na gospodarsko pomoč Zahoda – Francija jim je slednjo obljubila in zagotovila, da »Jugoslavija ni pozabljena«, je pa svojo pomoč pogojila z večjo liberalizacijo države. Med obiskom so prav tako odsevale nacionalne napetosti, kar je opazila tudi francoska stran.

Asist. Kaja Mujdrica (rojena 1998 v Murski Soboti), mag. prof. pedagogike in mag. prof. zgodovine, je doktorska študentka in mlada raziskovalka na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Pod mentorstvom red. prof. dr. Gorazda Bajca se raziskovalno ukvarja z nacionalnim vprašanjem Jugoslavije v 80. letih, pri čemer poseben poudarek namenja pogledu Francije. Je prejemnica več nagrad: kot najuspešnejša študentka v svoji generaciji je prejela Miklošičevo priznanje *summa cum laude* (2022), Pomursko raziskovalno nagrado 2023 in Rektorjevo nagrado za najboljše študijske uspehe (2024).

JANEZ OSOJNIK

Slovenski plebiscit 1990: možnosti historične obravnave iz različnih zornih kotov

Plebiscit, ki je bil v Republiki Sloveniji izveden 23. decembra 1990, se dojema kot eden ključnih korakov v procesu nastanka neodvisne države Republike Slovenije. Poenotenje slovenske politike in tudi prebivalcev Republike Slovenije v času od sprejema zakona o plebiscitu do izvedbe glasovanja, tako imenovana »plebiscitna enotnost«, pa je postalo ideal slovenskega naroda, ki se pogosto omenja zlasti v času predvolilnih bojev in težjih situacij, kot je bilo npr. soočanje s pandemijo covid-19. Avtorji, ki se v svojih znanstvenih delih posvečajo razpadu Jugoslavije in nastanku samostojne Republike Slovenije, plebiscit v glavnem le omenjajo. Pričujoči avtor je tako prvi, ki se je lotil njegove celovite znanstvene obravnave. V referatu bodo predstavljeni nekateri izvirni rezultati raziskave, ki se nanašajo na dogajanje v sami Republiki Sloveniji v času od nastanka konkretne pobude za izvedbo plebiscita do njegove izvedbe. Procesi iz tega časa bodo povezani s teoretičnimi izhodišči, ki se nanašajo na bistvene komponente, potrebne, da bi se glasovanje izvedlo tako, da bi bila zagotovljena legitimnost. V drugem delu referata bo slovenski plebiscit predstavljen v odnosu do takratnega dogajanja v celotni Jugoslaviji, kar se v zgodovino pisju premalo upošteva. V tem kontekstu bodo izpostavljeni trije primeri, in sicer glasovanje v Republiki Sloveniji v luči ideje o izvedbi »vsejugoslovanskega« referenduma, odnos Jugoslovanske ljudske armade do plebiscita in sočasnost volitev v Republiki Srbiji.

Janez Osojnik, rojen leta 1993 v Celju, je asistent na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. V svojih raziskavah se ukvarja predvsem s preučevanjem plebiscitov in njihovih okoliščin tako na slovenskih tleh kot v mednarodnih odnosih ter s historičnimi vprašanji slovenske narodne identitete. V doktorski disertaciji pod mentorstvom red. prof. dr. Gorazda Bajca se tako posveča celoviti obravnavi plebiscita, ki je bil v Republiki Sloveniji izveden 23. decembra 1990. V svojih raziskavah je podrobneje preučil še pogled britanske diplomacije na dogajanje na Koroškem v letih 1918–1920.

Izdavač:
Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd

Za izdavača:
dr Mile Bjelajac, direktor

Korice:
Sanja Polovina

Priprema za štampu:
Nebojša Stambolija

Lektura:
Nevena Županjac, Vanja Jekić, Aleksandar Trifunović

Štampa:
Belpak, Beograd

ISBN 978-86-7005-197-3

Tiraž: 100

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Nародна библиотека Србије, Београд

316.42(497.1)"19"(048)

323(497.1)"19"(048)

94(497.1)"19"(048)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп „Историја Југославије: перспективе младих истраживача са постјугословенског простора“ (2024 ; Београд)

Knjiga apstrakata : program naučnog skupa i knjiga apstrakata / Međunarodni naučni skup „Istorija Jugoslavije: perspektive mladih istraživača sa postjugoslovenskog prostora“ Beograd, 15 – 18. oktobar 2024. - Beograd : Institut za noviju istoriju Srbije, 2024 (Beograd : Belpak). - 61 str. ; 21 cm

Tiraž 100.

ISBN 978-86-7005-197-3

a) Југославија -- Друштвене прилике -- 20в -- Апстракти б) Југославија -- Политичке прилике -- 20в -- Апстракти

COBISS.SR-ID 153963785

POST.YU.M.I